

Asia: VN/18098/2025

Lausuntopyyntö: Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi lapsen erityisestä suojelusta ja siihen liittyviksi laeiksi

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain

Perustelut tiiviisti

Suomen opiskelijakuntien liitto SAMOK kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä ja lausuu kunnioittaen seuraavaa.

SAMOK pitää esityksen tavoitetta selkeyttää lastensuojelulainsäädäntöä ja palvelurakenteen painopisteen siirtämistä perustasolle oikeasuuntaisena. On perusteltua, että lastensuojelulain ja sosiaalihuoltolain uudistaminen tehdään samanaikaisesti.

Kuitenkin SAMOK esittää vakavia huolia koskien sääntelyn laajamittaista joustavoittamista ja mitoitusten keventämistä säästötavoitteiden saavuttamiseksi, sillä ne uhkaavat heikentää erityistä suojelua tarvitsevien lasten tosiasiallista turvaa. Esitykseen sisällytetyt tiukat säästövelvoitteet kohdistuvat suoraan sosiaalityöntekijöiden ja sosionomien rakenteellisiin toimintaedellytyksiin kentällä. Ammatillisen osaamisen resursseista tinkiminen voi kääntää uudistuksen tavoitteet itseään vastaan ja lisätä viimesijaisten kriisitoimenpiteiden tarvetta.

Laadukas ja vaikuttava avohuollon tukitoiminta vaatii syvällistä lastensuojeluprosessien hallintaa. Asiantuntijoilta edellytetään kykyä purkaa monimutkaisia perhetilanteita, valita tilanteeseen oikeat sisällölliset interventiot sekä arvioida tukitoimien kestoa ja vaikuttavuutta. Vaativissa asiakas kohtaamisissa tarvittava ammatillinen osaaminen ei synny tyhjästä, vaan se edellyttää korkeakoulutusta, erikoistunutta koulutusosaamista sekä käytännön työkokemusta. Osaamisen ja riittävän resursoinnin varmistaminen on kriittistä, jotta työntekijöiden jaksaminen ja asiakkaiden oikeusturva eivät vaarannu perustason lapsiperhepalveluissa.

2. Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain

Perustelut tiiviisti

Painopisteen siirtäminen ennaltaehkäisevään tukeen ja perustason lapsiperhepalveluihin on periaatteessa kannatettava suunta. Esitetyt keinot sisältävät kuitenkin vakavia rakenteellisia riskejä. Mikäli palvelurakenteen muuttamista käytetään ensisijaisesti taloudellisena säästökeinona hyvinvointialueiden menojen hillitsemiseksi, riskinä on perustason palveluiden ylikuormittuminen ja vaativimmassa elämäntilanteessa olevien lasten oikeusturvan heikentyminen hallinnollisen joustavuuden nimissä.

Hallitusohjelman tavoitteleva varhaisen tuen kulttuuri vaarantuu, jos palvelu-uudistusta ohjaavat ensisijaisesti hyvinvointialueiden taloudelliset säästöpainet. Resurssien alimitoitus hidastaa uuden toimintakulttuurin jalkauttamista ja siirtää ongelmia eteenpäin sen sijaan, että se vähentäisi viimesijaisen tuen tarvetta. Laajamittainen asiakkuuksien ohjaaminen lastensuojelusta perustason sosiaalihuoltoon luo rakenteellisen riskin. Mikäli perustason lapsiperhepalvelut ylikuormittuvat, korjaavat toimenpiteet viivästyvät, mikä johtaa pitkällä aikavälillä sijaishuollon tarpeen ja kustannusten kasvuun.

SAMOK huomauttaa, että esitetty muutos edellyttää työntekijöiltä aiempaa systemisempää työtettä ja monialaista integraatiota. On kuitenkin osittain epäselvää, millä resursseilla tätä laajaa toiminnallista kehittämistyötä käytännössä johdetaan, rahoitetaan ja seurataan tilanteessa, jossa hyvinvointialueiden organisaatio- ja johtamisrakenteet ovat jo valmiiksi merkittävässä murroksessa.

3. Mikä seuraavista vaihtoehtoista olisi mielestänne tarkoituksenmukaisin tapa järjestää sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välinen rajapinta? Valitkaa yksi ja perustelkaa vastauksenne.

Nyt esitetty ratkaisu

Perustelut tiiviisti

SAMOK kannattaa nyt esitettyä ratkaisua varauksellisesti. Ilmoituskäytäntöjen ja vireilletulon yhdistäminen sosiaalihuoltolakiin selkeyttäisi prosesseja ja vähentäisi päällekkäistä hallinnollista työtä. Uudistuksen onnistuminen kuitenkin edellyttää, että sosiaalihuoltolain mukaiset perustason lapsiperhepalvelut, joissa ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet sosionomit tekevät laajasti ydintyötä, resursoidaan riittävästi. Asiakkaiden siirtelyn vähentäminen on perusteltua, kunhan ammattiryhmien välinen työnjako ja osaamisperusteet säilyvät selkeinä.

Kun asiakkuuksien statuksia ja lakisääteisiä rajoja muutetaan näin merkittävästi, nousee kirjaamisen ja dokumentoinnin laatu kriittiseksi tekijäksi. Vastuun siirtymät, viranhaltijapäätökset ja arjen käytännön työprosessit on pystyttävä dokumentoimaan aukottomasti, sillä huolellinen kirjaaminen on sekä asiakkaana olevan lapsen että työtään tekevän ammattilaisen viimesijainen ja keskeisin oikeusturvaväline. Henkilöstön kouluttaminen uuteen asiakkuuslogiikkaan ja valtakunnallisiin kirjaamiskäytäntöihin on varmistettava riittävin siirtymäajoin.

4. Lausuntopalaute lukuun 1 (Yleiset säännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 1 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

SAMOK kannattaa luvun 1 yleisiä selkiyttämistavoitteita. Esityksen 6 §:n (keskeiset periaatteet) ja 8 §:n (asiakkuuden alkaminen ja päättymisen) täsmennykset ovat pääosin perusteltuja. SAMOK kuitenkin suosittelee, että 2 §:n 1 momentin 10 kohdassa nykyinen "laitoshuollon" käsite muutetaan ehdotetusti muotoon "laitoshoito", sillä se kuvaa hoidon ja kasvatuksen sisältöä asianmukaisemmin. Sääntelyssä on kuitenkin varmistettava, että ammatillisen osaamisen ja työnjaon rajat säilyvät selkeinä, eikä lapsen suojelua vaaranneta hallinnollisella joustavuudella. SAMOK kannattaa täten, että esityksen 2 §:n 1 momentin 16 kohdan mukaisesti lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän olisi jatkossakin oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain tarkoittama laillistettu sosiaalityöntekijä.

5. Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla muutoksella olevan lastensuojelun asiakkuuden alkamiseen ja päättymiseen?

-

6. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää koskevan asiakasmitoituksen joustavoittamisesta mielestänne kannatettava?

Ei kantaa

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

7. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävistä kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

SAMOK pitää perusteltuna, että 10 §:ssä sosiaalityöntekijän rooli on pyritty kokoamaan yhteen pykälään selkeyttämään perustehtävää ja korostamaan sosiaalityötä lapselle annettavan tuen ensisijaisena muotona.

SAMOK kuitenkin painottaa, että tehtävänkuvien joustavoittaminen ei saa tarkoittaa lapsen oikeuksien kaventumista tai avohuollon tarpeen mukaisten ostopalvelujen vähentämistä. Esitys mahdollistaisi sen, että sosiaalityöntekijälle kuuluvia tehtäviä voitaisiin hallintosäännöllä osoittaa muunkin sosiaalihuollon viranhaltijan, kuten ammattikorkeakoulusta valmistuneen sosionomin, tehtäväksi. SAMOK korostaa, että mikäli sosionomitutkinnon suorittaneiden vastuuta ja roolia

vaativassa lastensuojelutyössä kasvatetaan, heidän asiantuntemustaan on kohdeltava täysipainoisena asiantuntijaresurssina, mikä tulee huomioida tehtävien vaativuuden arvioinnissa (TVA) sekä palkkauksessa.

Esityksessä mainittu peruste, jonka mukaan tilapäisillä järjestelyillä haetaan hyvinvointialueille säästöhyötyjä alhaisempien palkkakustannusten muodossa, on ammatillisesti kyseenalistettavissa. Sosionomitutkiminta ei tulisi käyttää välineenä sosiaalityöntekijäpulan paikkaamiseen halvemmalla työvoimalla. Vaativinta julkisen vallan käyttöä ja kriittistä harkintavaltaa edellyttäviä ydintehtävien siirtäminen tilapäisille toimijoille edellyttää hyvin tarkkaa vaikutusarviointia sekä todistettua näyttöä vaadittavasta osaamisesta ja aukotonta laillisuusvalvontaa. Avohuollon tukitoimet edellyttävät riskien tunnistamista sekä relevanttien toimien sisällöllistä valintaa ja arviointia. Tämä osaaminen vaatii lastensuojeluun kytkeytyntä työkokemusta ja erikoistunutta koulutusosaamista.

8. Lausuntopalaute luvusta 3 (Lastensuojelun järjestäminen ja kustannusvastuu): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 3 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta sekä vaikutuksista.

-

9. Lausuntopalaute luvusta 4: Onko ehdotus, jonka mukaan lupa lapsen tutkimiseen annettaisiin jatkossa hyvinvointialueen viranhaltijan päätöksellä hallinto-oikeuden sijaan, mielestänne kannatettava?

Ei kantaa

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

10. Selkiyttävätkö luvun 4 ehdotukset lastensuojelun päätöksentekosääntelyä?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti

-

11. Lausuntopalaute luvusta 5: Onko ehdotus edunvalvojan palkkioiden ja kulukorvausten rajaamisesta ja yhdenmukaistamisesta valtioneuvoston asetuksella mielestänne kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia (etenkin taloudellisia) arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Ehdotus edunvalvojen palkkioiden ja kulujen yhdenmukaistamisesta valtioneuvoston asetuksella (32 § 2 momentti) on kannatettava. Nykyiset käytännöt ovat vaihdelleet liiaksi ja sosiaalityö- tai sosionomitaustaisille edunvalvojille maksetut palkkiot ovat olleet huomattavasti juristitaustaisia matalampia. Valtakunnallisen kriteeristön luominen yhtenäistäisi käytäntöjä. Sosiaalialan taustaisen edunvalvojan palkkion olisi vastattava asiantuntijapalkkiona oikeudelliseen asiantuntemukseen perustuvaa palkkiota.

Muut mahdolliset huomiot lastensuojelun edunvalvontaa koskevasta sääntelykokonaisuudesta?

Sääntelyn selkeyttämisen myönteisenä vaikutuksena edunvalvontamääräykset todennäköisesti lisääntyisivät niillä alueilla, joilla hakemuksia on säästösyistä tai osaamisen puutteesta johtuen tehty vähän. Kannatettavaa on myös rikosrekisteriotteen edellyttäminen edunvalvojaksi määrättävältä haavoittuvassa asemassa olevien lasten suojelemiseksi.

Kuitenkin liian tiukka sääntely voi heikentää osaavien edunvalvojien saatavuutta, mikä voi pitkällä aikavälillä vaarantaa lasten oikeusturvan. Palkkion tasossa ja kriteereissä tulee ottaa huomioon lasta edustavien edunvalvojien saatavuus ja yhdenvertainen erityisosaaminen.

12. Muu lausuntopalaute luvusta 5 (Lapsen osallisuus): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 5 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

13. Lausuntopalaute luvusta 6 (Menettelysäännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 6 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

14. Lausuntopalaute luvusta 7 (Lastensuojelun avohuolto): Ovatko lastensuojelun avohuoltoa koskevat ehdotukset mielestänne kannatettavia?

Ei kantaa

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

15. Lausuntopalaute luvusta 8 (Lapsen kiireellinen sijoitus): Onko kiireellisen sijoituksen jatkoa koskeva ehdotus (keston lyhentäminen 30 vuorokaudesta 14 vuorokauteen) mielestänne kannatettava?

Ei kantaa

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

16. Lausuntopalaute luvusta 9 (Huostaanotto): Onko huostaanottoa koskeva ehdotus (50 §) mielestänne kannatettava?

Ei kantaa

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

17. Lausuntopalaute luvusta 10 (Kodin ulkopuolinen sijoitus): Onko kodin ulkopuolisten sijoitusten ja sijoituspaikkojen valvontaa koskevien säännösten täsmentäminen ja vastuunjaon selkeyttäminen ehdotetulla tavalla mielestänne kannatettavaa?

Ei kantaa

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

18. Lausuntopalaute luvusta 11 (Laitoshoito): Onko ehdotus lastensuojelulaitoksen asuinyksikön henkilöstömitoituksen täsmentämisestä ja osittaisesta joustavoittamisesta (ml. lapsikohtainen vähimmäismitoitus 1 työntekijä/lapsi sekä mahdollisuus suhteuttaa mitoitusta sijoitettujen lasten lukumäärään) mielestänne kannatettava?

Ei

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Lastensuojelulaitosten arki on vaativaa ja kuormittavaa, ja sijoitetuilla lapsilla on usein monimutkaisia traumahistorioita ja käytösoireilua. Henkilöstömitoituksen joustavoittaminen, kuten rinnakkaispäivystys yksikön ollessa tilapäisesti tyhjä (73 § 4 momentti), voi säästöpainaisissa johtaa henkilöstön liialliseen kuormittumiseen ja heikentää työturvallisuutta.

Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden laillistettujen sosionomien vähimmäisosuus (vähintään 50 % vaativissa yksiköissä) on hoidon laadun ja turvallisuuden perusedellytys.

SAMOK esittää kuitenkin huolensa 73 § 2 momentin mukaisen mitoituksen osalta. Kolmivuorotyön pyrittäminen 6,5 työntekijällä ei ole lapsen edun mukaista, eikä lasten tuen tarve vähene yksikön koon mukaan. Joustot johtaisivat säästöpainaisissa henkilöstön liialliseen kuormittumiseen alalla, joka kärsii jo valmiiksi korkeasta psykososiaalisesta kuormituksesta. Ehdotus siitä, että rinnakkaisen yksikön henkilöstö voisi päivystää tyhjää yksikköä, herättää erittäin vakavia kysymyksiä työturvallisuudesta ja kriisitilanteiden hallinnasta.

19. Onko ehdotus turvahenkilöä koskevaksi sääntelyksi, jossa turvahenkilön tehtävät ja toimivaltuudet erotetaan selvästi hoito- ja kasvatustehtävistä, mielestänne toimiva?

Kyllä

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

On perusteltua, että turvahenkilöitä ei lasketa mukaan hoito- ja kasvatuserityismitoitukseen. Kelpoisuusvaatimuksena oleva turvallisuusalan tutkinto sekä velvoite perehdyttää heidät lastensuojelun erityispiirteisiin ja väkivaltaisesti oireilevan lapsen ammatilliseen kohtaamiseen ovat välttämättömiä reunaehtoja.

Toimivaltuuksien ammatillisia rajoja on valvottava tarkasti omavalvonnan kautta, sillä valvontalaki ei tähän suoraan sovellu. Turvahenkilöiden käytöstä ei saa muodostua yleistä henkilöstönormia kaikkiin laitostyyppeihin, eivätkä he saa korvata sote-alan ammattilaisten tekemää kasvatuksellista ja hoidollista työtä.

20. Lausuntopalaute luvusta 12 (Lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset sijaishuollon aikana): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 12 säännöksistä 90 § (yhteydenpidon rajoittaminen) ja 93 § (henkilöntarkastus) ja niiden käytännön toimivuudesta ja vaikutuksista.

-

21. Lausuntopalaute luvusta 13 (Jälkihuolto): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 13 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

SAMOK kannattaa ehdotusta siltä osin, että jälkihuolto-oikeus säilyy (110 § 1 momentti) ja asiakkaat siirtyvät sosiaalihuoltolain mukaisen asiakkuuden piiriin, mikä voi vähentää nuorten kokemaa leimautumista itsenäistymisvaiheessa. On kuitenkin varmistettava, että sosiaalihuoltolain puitteissa järjestettävät sosiaaliohjauksen ja tuetun asumisen resurssit säilyvät riittävinä, ja että 111 §:n mukainen tuki tavoittaa nuoret.

SAMOK ilmaisee kuitenkin huolensa siitä, että jälkihuollossa olevat täysi-ikäiset nuoret putoaisivat pois sosiaalihuoltolain erityisen tuen mitoituksista normiasiakkuuksiksi. Tällöin yhteys lastensuojelun erityisosaamiseen ja yksilölliseen asiakshistoriaan katkeaisi. Sosiaalihuollon tavanomaisissa palveluissa ei ole useinkaan valmiuksia tarjota riittävän intensiivistä ja oikea-aikaista palveluresurssia silloin, kun itsenäistyvän nuoren elämäntilanne ja opiskelukyky kriisiytyvät.

22. Lausuntopalaute luvusta 17 (Voimaantulo): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita voimaantumista koskevista säännöksistä ja niiden vaikutuksista.

Uudistuksen voimaantulolle on varattava riittävä siirtymäaika. Liian nopea aikataulu voi johtaa epäyhtenäisiin käytäntöihin ja säästöpainetta tehtyihin joustoihin hyvinvointialueilla, mikä vaarantaisi sekä asiakkaiden oikeusturvan että työntekijöiden työturvallisuuden.

23. Lausuntopalaute ehdotuksesta koskien lisärahoitusta tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen (TUV) turvaamiseksi yksityisissä koulukodeissa ja Valtion koulukodeissa: Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita TUV-koulutuksen rahoitusta koskevasta säännöksestä ja sen vaikutuksista.

SAMOK kannattaa ehdotusta rahoituslain 29 §:n muuttamisesta. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista vain alle puolet suorittaa toisen asteen tutkinnon, mikä heikentää merkittävästi heidän mahdollisuuksiaan hakeutua myöhemmin korkeakoulutukseen ja työelämään. Koulukotien TUV-rahoituksen korottaminen julkisesta perusrahoituksesta on tarpeellista haavoittuvassa asemassa olevien nuorten sivistyksellisten oikeuksien ja oppivelvollisuuden turvaamiseksi myös suljettujen jaksojen aikana.

24. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen taloudellisista vaikutuksista?

-

25. Millaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte ehdotuksen 38 §:n 3 momentilla mahdollisesti olevan?

-

26. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen muista vaikutuksista?

-

27. Vapaamuotoiset huomiot

-

Leppämäki Samuli
Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry